

УДК 94:[792.2.03.071(477.83-25=162.1=411.16):323.28(47+57)]
DOI:

**ПІД СВІТЛОМ БІЛЬШОВИЦЬКОЇ РАМПИ.
Польський та єврейський театри останнього періоду львівської творчості**

Роман ГЕНЕГА

*Львівський національний університет імені Івана Франка
вул. Університетська, 1, Львів, 79000
Кафедра історичного краєзнавства
ORCID – 0000-0002-0346-405X
e-mail: r_genega@yahoo.com*

У статті висвітлюється відновлення в Львові Польського та Єврейського драматичних театрів після 1944 р. в умовах повоєнної політики радянської влади. Проаналізовано репертуар та акторський склад театрів на тлі ідеологічного пресингу більшовиків. Наголошено на державній підтримці Польського театру та його акторів напередодні переїзду їх до Польщі. Окремим аспектом прослідковано спроби відновити у Львові діяльність Єврейського драматичного театру. Окреслено створення у серпні 1947 р. Єврейського музично-драматичного ансамблю як короткотривалого компромісу в переддень розгортання державної кампанії боротьби з “космополітизмом”.

Ключові слова: Львів, поляки, євреї, театр, репертуар, вистава, п'єса, драматург.

Дослідження повоєнного театрального життя Львова 40–50-х роках ХХ ст., з огляду на неодноразові спроби наукового переосмислення та затребуваність даної проблематики, мали б уже спочивати на лаврах довершеності, втім, ще чимало аспектів багатогранного сценічного минулого потребує уваги науковців. Показовою в даному випадку є доля двох давніх львівських установ – Польського та Єврейського драматичного театрів, які під тиском політичної кон'юнктури припинили своє існування в перші повоєнні роки, а отже, вимушено перебували поза увагою радянських вчених-істориків. Передували цим подіям різкі етнічні зміни населення Львова, що дало більшовикам своєрідний карт-бланш при формуванні нового типу міського простору з зовсім іншими соціальними взаємовідносинами. Польський та єврейський міські етноси, які домінували перед війною, опинились у меншості, а їхні культурні потреби були відсунені на маргінес. У серпні 1945 р. Польський драматичний театр під тиском нової влади переїжджає зі Львова до Катовіц (Польща). У 1947 р. така ж доля спіткала і Львівський єврейський музично-драматичний ансамбль (саме під такою назвою театру дозволили певний час працювати в повоєнному Львові), який припинив роботу через урядову кампанію боротьби з космополітизмом.

Історіографія з даної проблематики нечисленна, позаяк дослідники обминали питання функціонування Польського та Єврейського театрів в умовах радянської дійсності. Однією з перших спроб описати творчий шлях цих театрів є монографія українських

дослідників Віктора Проскурякова та Юрія Ямаша (1997, 132 с.), в якій простежене становлення основних театрів Львова в різні епохи, зроблені акценти на архітектурі будівель театрів. Як один із аспектів культурного життя Львова діяльність львівських театрів проаналізували Костянтин Кондратюк та Руслана Поп (1999, с. 624–631), які відзначили чітку стандартизацію й ідеологізацію радянських театрів Львова. Непроситий шлях Єврейського театру простежила Тетяна Степанчикова (2005), яка, маючи досвід роботи у львівській філії Українського театрального товариства та спілкуючись із безпосередніми учасниками єврейського повоєнного театрального життя, зібрала й систематизувала великий обсяг матеріалів з історії Єврейського театру не тільки Львова, а й усієї Галичини. Окремий розділ її праці присвячений радянському періоду Львівського Єврейського театру, в якому відтворено складні взаємовідносини між владою та прихильниками єврейського театрального мистецтва. Утім, попри широкий аспект охоплення проблеми, вона потребує додаткових трактувань та узагальнень з огляду на нові джерельні матеріали.

Другий прихід більшовиків з чітким декларуванням приналежності Львова до УРСР фактично не залишав надії польській громаді міста на повернення до звичного для них життя. З усіх можливих трибун польських громадян закликали до добровільного переселення на батьківщину, причому ці звернення були настільки наполегливими, що годі було відмовитись. Стало очевидним, що дні Польського театру у Львові полічені і його переїзд – лише питання часу. Тим паче, що на приміщення театру вже очікували інші театральні колективи, запрошені владою до Львова. Втім, частина польських акторів, які вижили в умовах нацистської окупації, об'єднавшись навколо режисера Броніслава Домбровського, відновили роботу. Б. Домбровський – знаний польський актор і режисер міжвоєнного періоду, відомий також своїми лівими поглядами і симпатіями до Москви. Свого часу він навчався в російській гімназії в Києві, дебютував на театральній сцені в ролі поліцейського Свистунова у комедії “Ревізор” Миколи Гоголя, а у 1934 р. навіть відвідував з дружнім візитом Москву, про що опублікував низку репортажів у львівській пресі. Польське суспільство осудило такі вчинки Б. Домбровського, через що він змушений був на певний час покинути місто. До Львова повернувся лише під час нацистської окупації, після встановлення радянської влади очолив Польський драматичний театр у Львові (Bronisław Dąbrowski, 2024. Encyklopedia teatru polskiego. Osoby).

Польський державний драматичний театр відновив роботу відразу після відходу нацистів з міста в приміщенні Єврейського театру Гімплія, що по вул. Ягеллонській, 11 (тепер Гнатюка, 11). Театр розпочав театральний сезон 19 серпня 1944 р. виставою “Їх четверо” за твором Габрієлі Запольської. Згодом були поставлені драма “Бургомістр Стильмонду” за Морісом Матерлінком та комедія “Обережно – свіжо пофарбовано” за Рене Фошуа. У третьому кварталі 1944 р. львівський виконком навіть профінансував польський театр на суму 32,5 тис. крб. (Державний архів Львівської області, ф. Р-1341, оп. 1, спр. 6, арк. 107). Театру дозволили працювати, появились позитивні рецензії в пресі, зокрема професора університету Михайла Рудницького, який оцінив вистави Польського театру як довершені, продумані, відзначив майстерність, зіграність акторів та відсутність недосконалих образів (1944, с. 4). Окрилений успіхом, театр відновлював постановки в розважальному жанрі, пропонуючи глядачам напрацювання довоєнних років. В жовтні 1944 р. відбулася прем'єра комедії “Цілий день без брехні” за Джеймсом Монтгомері (Вільна Україна, 1944, с. 4), а через місяць комедії Александра Фредра “Чоловік та жінка” (Вільна Україна, 1944, с. 4). Розважальний характер прем'єр

викликав незадоволення партійного керівництва, від імені якого місцевий москвофіл Кузьма Пелехатий розкритикував художні стремління Польського театру в пресі, особливо захоплення драматургією А. Фредра. Театру визначили чіткі орієнтири – відображати так зване героїчне минуле польського народу та боротьбу з експлуататорами та поневолювачами” (Пелехатий, 1944, с. 4).

В умовах посилення тиску колектив театру, реально оцінивши ситуацію, що склалася, 20 грудня 1944 р. дебютував з кардинально новою для нього постановкою радянського автора Олександра Корнійчука в перекладі польською мовою Ванди Василевської “Місія містера Перкінса в країну більшовиків” (Місія містера Перкінса в країну більшовиків. Вільна Україна, 1944, 20.12, с. 4). Позитивні рецензії в пресі не забарилися: було відзначено добру гру акторів Владислава Брехвича, Юрія Кордовського, Йосифа Леліва, Тадеуша Сурова, гарне оформлення вистави художником Станіславом Цегельським. Припали до вподоби можновладцям “правдиве” відображення червоноармійців і колгоспників, натомість, комічне американців, як і більшовицькі пісні, перекладені польською (Левін, 1945, с. 3). У наступних виставах Польський театр балансував між обов’язковим і дозволеним, організувавши прем’єру нової вистави “Моя сестра і я”, а також артистичний вечір, на якому зібрали кошти для допомоги населенню м. Варшави (Вільна Україна, 1945, с. 6). Національні почуття Польський театр висловив 24 січня 1945 р. “Урочистим вечором поезій” з нагоди звільнення Варшави (Вільна Україна, 1945, с. 6). Очевидно, прорадянські наративи та багатовекторність Польського театру імпонували партійному керівництву, доказом чого стало присвоєння Б. Домбровському на початку 1945 р. звання Заслуженого артиста УРСР. Відразу після цього окрилений Б. Домбровський організував при театрі Драматичну студію, яку очолив провідний актор і режисер трупи Александер Бардіні. Студія готувала молоде акторське поповнення за зразком поширених на той час дворічних навчальних установ львівських театрів. Окремим напрямом роботи Б. Домбровського стала співпраця з Львівською філією Українського театрального товариства та газетою “Czerwony Sztandar”, яка деякий час виходила польською мовою у Львові як орган Львівського обласного комітету КП(б)У (Bronisław Dąbrowski, 2024. Encyklopedia teatru polskiego. Osoby).

Свій останній львівський театральний сезон 1945 р. театр розпочав виставами польських драматургів Стефана Жеромського (“Втекла від мене перепеличка”) та Станіслава Виспянського (“Весілля”) (Рудницький, 1945, с. 7). Б. Домбровський працював і над радянським репертуаром – планувалися постановки “Єгор Буличов та інші” за Максимом Горьким та “Так і буде” за Константином Сімоновим (Нарада працівників мистецтва у Львові, 1945, с. 6). У середині червня 1945 р., перед від’їздом до Польщі, відбулася завершальна вистава польського театру у Львові – “Моральність пані Дульської” за Габріелею Запольською. Традиційно театр добре підготувався, глядачів захоплювала гра акторів – Софії Вежейської (п. Дульська), Артура Млодницького (Збишко), Данути Куцької (Ганка), Юрія Кордовського (п. Дульський), Здіслави Жичковської (Юліясевичева), Софії Петрин (Меля), Кристини Фельдман та ін. (Патейок та Кравцова, 1945, с. 7). Ще кілька тижнів потому польський театр працював у звичному режимі, пропонував львів’янам як старі, так і нові постановки, практично до останнього давав свою рекламу в пресі, допоки 28 серпня 1945 р. не виїхав на батьківщину. Напередодні від’їзду партійне керівництво організувало збори представників громадськості, які фактично перетворилися на проводи театру. Головував на зборах секретар обкому КП(б)У по пропаганді Іван Мазепа, виступали керівники львівських

театрів. З доволі теплою прощальною статтею вже постфактум – 29 серпня – вийшла газета “Вільна Україна”. Було відзначено здобутки театру, його популярність серед львів’ян і велику заслугу в цьому головного режисера Б. Домбровського. Загалом у повоєнному Львові за неповний рік роботи театр поставив дев’ять різнопланових прем’єр, а також поновив напрацювання попередніх років – водевілі, комедії, трагедії та класичні твори польської драматургії. З огляду на безконфліктну співпрацю театру з новою владою, йому було дозволено забрати з собою увесь реквізит, сценічне вбрання та майно (Матов, 1945, с. 7). Після від’їзду колективу польського драматичного театру мистецьке життя міста втратило ще одну частинку колишнього Львова, чимраз більше занурюючись у морок “соціалістичного реалізму” – відтепер єдиного орієнтиру в культурному житті радянського Львова.

***

Не настільки успішно склалася доля єврейського театру, робота якого після війни повною мірою так і не розпочалася. Після голокосту у Львові залишилося заледве декілька сотень місцевих євреїв, тому, очевидно, більшовицьке керівництво не вважало за потрібне відновлювати діяльність театру. Далися взнаки й антисемітські настрої, які зростали в партійному керівництві країни. Відповідно, галичанам-євреям міська влада настійливо рекомендувала виїжджати разом з поляками, всіляко ускладнюючи їх перебування у Львові – і це ще напередодні кампанії боротьби з космополітизмом. Не додавали оптимізму і господарські рішення міської влади – недобудована споруда єврейського театру (800м²) по вул. Сергія Лазо (тепер вул. Маєра Балабана) була передана скло-дзеркальній фабриці (Державний архів Львівської області, ф. Р-1660, оп. 2, спр. 48, арк. 1), а в їхньому довоєнному приміщенні по вул. Ягеллонській, 11 (тепер Гнатюка, 11) спочатку працював Польський драматичний театр, а згодом новоприбулий Театр юного глядача ім. М. Горького (далі ТЮГ). Деякий час невелика ініціативна група єврейських акторів, які об’єдналися навколо знаної майстрині сцени Іди Камінської, була занепокоєна такою ситуацією. Не приймав обнадійливих рішень щодо відновлення роботи єврейського театру й Обласний відділ в справах мистецтв, якому формально підпорядковувалися театральні заклади міста. Ускладнювало ситуацію і те, що передвоєнний керівник театру І. Камінська повернулася з евакуації (м. Фрунзе, тепер Бішкек, Киргизія) з обмеженим складом трупи, також давалися взнаки непорозуміння та регіональні поділи. Попри це, в умовах мовчазної владної обструкції, долаючи опір недоброзичливців, І. Камінська створила новий колектив та домоглася виділення для нього невеликої кімнати по вул. Міцкевича, 18 (тепер вул. Листопадового чину). Це була зовсім інша трупа, до якої входили актори зі Львова, Білостока, Каунаса та інших радянських та польських міст. На початку 1945 р., з дозволу дирекції ТЮГу, у колишньому їхньому приміщенні відбулася перша повоєнна прем’єра “Великий виграш” Шолом-Алейхема. У виставі взяли участь Абрам Ротбаум, Яків Стольський, Регіна Глікман, Іда Глузман, Іцхак Інвентаж, Шошана Левкович та ін. Попри, здавалося б, успішну постановку, міське керівництво та преса надалі мовчанкою обходили Єврейський театр, на відміну від інших мистецьких установ Львова. Розчарована таким ставленням, а також зростанням антисемітських настроїв в СРСР, І. Камінська у 1947 р. переїхала до Польщі, а згодом – до США (Степанчикова, 2005, с. 299–303).

Після від'їзду І. Камінської театр очолив її колега режисер Олександр Друзь. Саме завдяки його ініціативі та за підтримки львівських театрів після трьох років зволікань при Львівському філіалі театрального товариства розпочав роботу Львівський єврейський музично-драматичний ансамбль. Імовірно, амплуа театру мало зміститися в бік естради та інтермедії з вкрапленням скетчів та сценок, які так полюбляла повоєнна публіка. Це був вибір без вибору – театр розпочав роботу в новій іпостасі, залишивши також драматичний репертуар. Уже в серпні 1947 р. Ансамбль, розпочав роботу прем'єрою “Тіточка Сося” (“Di Mume Sossje”) авторства одного з найвідоміших єврейських драматургів Абрама Гольфадена (Львівський єврейський музично-драматичний ансамбль. Театральний Львів, 1947, с. 18). Постановником вистави став його художній керівник – Олександр Друзь, який за допомогою колег з інших львівських театрів успішно репрезентував колектив. Комедія вийшла жвавою, з цікавими етнічними елементами та якісною акторською грою – Б. Шафран (Сося), М. Грігорян (Ханце Гененделе), С. Вайнтрауб (Додя) й музичним (Єфім Макаревич) та танцювальним (Олександр Опанасенко) супроводом (Первый спектакль еврейского ансамбля драмы и комедии. Львовская правда, 1947, с. 8; Завалков, 1947, с. 8). Вперше вистави ансамблю хвалили в партійних газетах, а в листопаді 1947 р. єврейський ансамбль з п'єсою “Виженіть чорта” активно готувався разом з усіма театральними установами Львова урочисто відзначити 30-ті роковин більшовицького перевороту. Але, попри сподівання усіх прихильників театру, упереджене ставлення нікуди не зникло: на час святкувань колектив відправляють на гастролі у Вінницю, Могилів-Подільський, Кам'янець-Подільський, демонструючи таким чином партійне бачення його місця в театральному житті Львова. Гастролі театр провів активно, показавши глядачам класику єврейської драматургії: “Тев'є-молочар” та “Тіточка Сося” (Гастроли еврейского ансамбля. Львовская правда, 1947, с. 8).

Після повернення з гастролей Львівський єврейський ансамбль продовжує орендувати львівські зали, даючи по 3–4 вистави в тиждень. Тривалий час тимчасовим осідком театру вважалось його колишнє приміщення, яке відтепер він ділив з ТЮГОм, актори якого часто допомагали в постановках ансамблю. У грудні 1947 р. вистава “Тев'є-молочар” у реінтерпретації режисера й актора Якова Бельцера з музикою Єфіма Макаревича була позитивно відзначена у львівській пресі (Вільна Україна, 1947, с. 8). Здавалося б, успіхи й мистецький поступ театру очевидні. Це, принаймні, давало надію трупі ансамблю на отримання власного приміщення, але, на жаль, сподівання виявились марними – театральний сезон 1948 р. став для Львівського єврейського ансамблю останнім.

У червні 1948 р. Ансамбль у приміщенні ТЮГу поставив п'єсу “Виженіть чорта” за М. Пінчевським, реклама якої вперше появилася в місцевій пресі (Вільна Україна, 1948, с. 8); у липні 1948 р. запропонував львів'яна виставу “Чаклунка”, чудово оформлену художниками-декораторами Федором Ніродом та Семеном Грузбергом (Театралов, 1948, с. 8); на початку серпня 1948 р. – “Гершелє Острополера” за М. Гершензоном (Театралов, 1948, с. 8); у жовтні 1948 р. трупа ансамблю презентувала вибагливому львівському глядачеві одну з найуспішніших своїх вистав “Цвей Кунілемех” за А. Гольфаденом (Вільна Україна, №211, 1948, с. 8; Вільна Україна, №217, 1948, с. 8). Новий 1949 р., який проходив під знаком боротьби з “космополітизмом”, не залишив Львівському єврейському ансамблю жодного шансу на виживання. Зазнаючи постійних утисків, театр так і не почав роботу в новому році.

Здійснений аналіз дає підстави стверджувати, що польський та єврейський театри Львова, хоч і ненадовго, все ж зуміли працювати в непростих умовах радянської дійсності. Балансуючи між ідеологією і мистецтвом, театральні установи намагалися долучити львів'ян до польської, єврейської та європейської драматургії. Своєю першою виставою “Їх четверо” за Г. Запольською, презентованою ще в часи німецької окупації, Польський театр розпочав театральний сезон у середині серпня 1944 р. відразу після приходу більшовиків. Наступною стала драма М. Матерлінка “Бургомістр Стильмонду”, комедії Р. Фошуа “Обережно! Свіжо пофарбовано” й “Чоловік та жінка” А. Фредра. Попри очевидний трагізм деяких п'єс, більшість з них все ж мала розважальний характер, що чомусь викликало невдоволення у партійних можновладців. Зваживши на критику, Б. Домбровський додав до репертуару адаптовані польською п'єси радянських письменників та драматургів – О. Корнійчука (“Місія містера Перкінса в країну більшовиків”), М. Горького (“Єгор Буличов та інші”) та К. Сімонова (“Так і буде”). Пристосування до більшовицької ідеології було оцінене новою владою – Польський драматичний театр нарівні з іншими львівськими колективами отримував державні субвенції, а сам Б. Домбровський був удостоєний звання Заслуженого артиста УРСР. Попри це, театральний сезон 1945 р. з виставами польських драматургів С. Жеромського “Втекла від мене перепеличка” та С. Виспянського “Весілля” став останнім для театру на львівській сцені, оскільки наприкінці серпня 1945 р. трупа покинула місто та переїхала до Катовіц.

Інакше, але не менш драматично склалася доля Єврейського театру у Львові. Відносно успішно пропрацювавши у перший прихід більшовиків, театр так і не відновив повноцінної роботи після завершення війни. Більшість акторів довоєнного складу не пережила голокост, І. Камінська, повернувшись з евакуації у 1945–1947 рр., спробувала зібрати новий колектив з акторів, які на той час перебували у Львові. Успішно презентувавши в 1945 р. п'єсу “Великий виграш” за Шолом-Алейхемом, І. Камінська та трупа очікували на зустрічні кроки радянської влади, але наростаюча антисемітська риторика більшовиків звела нанівець усі сподівання. Тоді ж І. Камінська разом з великою частиною колективу емігрувала до Польщі. Чергова й остання спроба відновити єврейський театр у Львові тісно пов'язана з режисером Олександром Друзем, з ініціативи якого наприкінці серпня 1947 р. при Львівському філіалі театального товариства розпочав роботу Львівський єврейський музично-драматичний ансамбль. Попри задекларовану назву, колектив більшою мірою тяжів до драматургії, ніж до естради. Тоді ж львів'янам було презентовано низку вистав єврейської класики: “Тев'є-молочар”, “Тіточка Сося”, “Цвей Кунілемлех”, “Чаклунка”, “Гершелє Острополер” та ін. Попри успіх вистав, наростаючий тиск на Ансамбль з боку прихильників боротьби з “безродним космополітизмом” накреслив для єврейського мистецтва чіткі межі, в результаті чого у 1949 р. Львівський єврейський музично-драматичний ансамбль припинив свою діяльність.

Список посилань

Bronisław Dąbrowski, 2024. *Encyklopedia teatru polskiego*. [online]. Доступно: <https://encyklopediateatru.pl/osoby/2456/bronislaw-dabrowski#> [Дата звернення: 8 травня 2024].

Вільна Україна, 1944, 10.10.

Вільна Україна, 1944, 10.11.

Вільна Україна, 1945, 03.01.

- Вільна Україна*, 1945, 23.01.
Вільна Україна, 1948, 20.06.
Вільна Україна, 1948, 23.10.
Вільна Україна, 1948, 31.10.
Галан Я., 1947. “Тев’є молочник”. *Вільна Україна*, 3.12, с. 8.
Державний архів Львівської області, [неопубліковане джерело] Ф. Р-1341 (1, 6), арк. 107.
Державний архів Львівської області, [неопубліковане джерело] Ф. Р-1660 (2, 48), арк. 1.
Завалков, С., 1947. Жизнеспособный коллектив. Премьера еврейского ансамбля драмы и комедии. *Львовская правда*, 26.08, с. 8.
Кондратюк, К. та Поп, Р., 1999. Театральне життя Львова в перші повоєнні роки (1944–1950). *Львів: місто–суспільство–культура. Спеціальний випуск Вісника Львівського університету. Серія історична. Т. 3*. Львів: Львівський державний університет імені Івана Франка, с. 624–631.
Левін, М., 1945. Творча вдача. “Місія містера Перкінса в країну більшовиків” в польському театрі. *Вільна Україна*, 3.1, с. 3.
Матов, О., 1945. Щасливої дороги друзі! Польський театр виїхав на батьківщину. *Вільна Україна*, 29.08, с. 7.
Патеюк, В. та Кравцова Р., 1945. Чергова прем’єра в польському театрі. *Вільна Україна*, 19.06, с. 7.
Пелехатий, К., 1944. На театральні теми. З приводу нової прем’єри у польському театрі. *Вільна Україна*, 19.11, с. 4.
Проскураков, В. та Ямаш, Ю., 1997. *Львівські театри. Час і архітектура*. Львів: Центр Європи.
Редакционная статья, 1947. Гастроли еврейского ансамбля. *Львовская правда*, 4.11, с. 8.
Редакционная статья, 1947. Первый спектакль еврейского ансамбля драмы и комедии. *Львовская правда*, 22.08, с. 8.
Редакційна стаття, 1944. “Місія містера Перкінса в країну більшовиків” в польському театрі. *Вільна Україна*, 20.12, с. 4.
Редакційна стаття, 1945. Нарада працівників мистецтва у Львові. *Вільна Україна*, 23.05, с. 6.
Редакційна стаття, 1947. Львівський єврейський музично-драматичний ансамбль. *Театральний Львів*, 10, с. 18.
Рудницький, М., 1944. Обережно – свіжофарбовано. *Вільна Україна*, 24.09, с. 4.
Рудницький, М., 1945. “Весілля”. Постановка польського драматичного театру. *Вільна Україна*, 15.05, с. 7.
Степанчикова, Т., 2005. *Історія єврейського театру у Львові. Крізь терни до зірок!* Львів: Ліга-Прес.
Театралов, Я., 1948. “Гершеле Острополер”. Нова вистава Львівського єврейського ансамблю драми і комедії. *Вільна Україна*, 01.08, с. 8.
Театралов, Я., 1948. “Чаклунка”. Нова вистава Львівського єврейського ансамблю драми і комедії. *Вільна Україна*, 21.07, с. 8.

References

- Bronisław Dąbrowski, 2024. Encyklopedia teatru polskiego. [online]. Available at: <https://encyklopediateatru.pl/osoby/2456/bronislaw-dabrowski#> [Accessed: 8 may 2024]. (In Polish)
- Vil'na Ukrayina*, 1944, 10.10. (In Ukrainian)
- Vil'na Ukrayina*, 1944, 10.11. (In Ukrainian)
- Vil'na Ukrayina*, 1945, 03.01. (In Ukrainian)
- Vil'na Ukrayina*, 1945, 23.01. (In Ukrainian)
- Vil'na Ukrayina*, 1948, 20.06. (In Ukrainian)
- Vil'na Ukrayina*, 1948, 23.10. (In Ukrainian)
- Vil'na Ukrayina*, 1948, 31.10. (In Ukrainian)
- Halan Ya., 1947. "Tevye the milkman". *Vil'na Ukrayina*, 3.12, p. 8.
State Archives of Lviv Region, [unpublished source] F. R-1341 (1, 6), p. 107. (In Ukrainian)
- State Archives of Lviv Region, [unpublished source] F. R-1660 (2, 48), p. 1. (In Ukrainian)
- Zavalkov, S., 1947. Viable team. Premiere of the Jewish Drama and Comedy Ensemble. *L'vovskaya pravda*, 26.08, p. 8. (In Russian)
- Kondratyuk, K. and Pop, R., 1999. Theatrical life of Lviv in the first post-war years (1944-1950). *Lviv: city-society-culture. Special edition of Visnyk of Lviv University. The series is historical. T. 3*. Lviv: Ivan Franko Lviv State University, pp. 624-631. (In Ukrainian)
- Lyevin, M., 1945. Creative flair. "Mission of Mr. Perkins to the country of the Bolsheviks" in the Polish theater. *Vil'na Ukrayina*, 3.1, p. 3. (In Ukrainian)
- Matov, O., 1945. Happy journey friends! The Polish theater left for its homeland. *Vil'na Ukrayina*, 29.08, p. 7. (In Ukrainian)
- Pateyuk, V. and Kravcova R., 1945. Another premiere in a Polish theater. *Vil'na Ukrayina*, 19.06., p. 7. (In Ukrainian)
- Pelexatyj, K., 1944. On theatrical themes. About the new premiere in the Polish theater. *Vil'na Ukrayina*, 19.11, p. 4. (In Ukrainian)
- Proskuryakov, V. and Yamash, Yu., 1997. *Lviv theaters. Time and architecture*. Lviv: Center of Europe. (In Ukrainian)
- Editorial article, 1947. Tours of the Jewish ensemble. *L'vovskaya pravda*, 4.11, p. 8. (In Russian)
- Editorial article, 1947. The first performance of the Jewish ensemble of drama and comedy. *L'vovskaya pravda*, 22.08, p. 8. (In Russian)
- Editorial, 1944. "Mr. Perkins' Mission to the Bolshevik Country" in the Polish Theater. *Vil'na Ukrayina*, 20.12, p. 4. (In Ukrainian)
- Editorial article, 1945. Meeting of art workers in Lviv. *Vil'na Ukrayina*, 23.05, p. 6. (In Ukrainian)
- Editorial article, 1947. Lviv Jewish Music and Drama Ensemble. *Teatral'nyj L'viv*, 10, p. 18. (In Ukrainian)
- Rudnyc'kyj, M., 1944. Carefully freshly painted. *Vil'na Ukrayina*, 24.09, p. 4. (In Ukrainian)
- Rudnyc'kyj, M., 1945. "Wedding". Production of the Polish Drama Theater. *Vil'na Ukrayina*, 15.05, p. 7. (In Ukrainian)

Stepanchykova, T., 2005. *History of the Jewish theater in Lviv. Through the thorns to the stars!* Lviv: Liga-Press. (In Ukrainian)

Teatralov, Ya., 1948. "Herschel Ostropoler". A new performance by the Lviv Jewish Drama and Comedy Ensemble. *Vil'na Ukrayina*, 01.08, p. 8. (In Ukrainian)

Teatralov, Ya., 1948. "The Witch". A new performance by the Lviv Jewish Drama and Comedy Ensemble. *Vil'na Ukrayina*, 21.07, p. 8. (In Ukrainian)

UNDER THE LIGHT OF THE BOLSHEVIK STAGE RAMP Polish and Jewish theaters during the last period of their artistic work in Lviv

Roman GENEHA

*Department of Local History,
Lviv Ivan Franko National University
ORCID – 0000-0002-0346-405X
e-mail: r_geneha@yahoo.com*

Abstract

Background. The Polish and Jewish dramatic theaters, after the second arrival of the Bolsheviks, relying on their pre-war experience, hoped to quickly resume work in the Nazi-liberated Lviv. However, the war significantly altered these plans. The largest national group in Lviv – the Poles – gradually left the city under the pressure of the Soviet authorities. A similar pressure was felt by the small Jewish community that survived the Holocaust. Therefore, despite the formal resumption of their activities, the future of both theaters seemed ghostly.

Purpose. The purpose of our work is to collect, analyze, and summarize source material dedicated to the activities of the Polish and Jewish dramatic theaters in Lviv during the early post-war years.

Results. In conclusion, we can assert that the Polish and Jewish theaters of Lviv, albeit for a short time, managed to find their place in the challenging conditions of Soviet reality. Balancing between ideology and art, the theatrical institutions sought to engage their audiences with Polish, Jewish, and European dramaturgies.

The 1944 theatrical season began for the Polish theater with the play "Their Four" by Gabriela Zapolska, which had been presented to the people of Lviv during the German occupation. Later, the theater presented Maurice Maeterlinck's drama "The Burgomaster of Stilemonde" and the comedies "Carefully! Freshly Painted" by René Fauchois and "Husband and Wife" by Aleksander Fredro. The new 1945 season began with performances of plays by Polish playwrights – "The Little Partridge Who Ran Away from Me" by Stefan Żeromski and "The Wedding" by Stanisław Wyspiański. This season was the last on the Lviv stage, as at the end of August 1945, the Polish theater relocated to Katowice, Poland.

The fate of the Jewish theater in Lviv unfolded differently, but no less dramatically. Although it operated relatively successfully during the first Bolshevik occupation, the theater never fully resumed its activities in the post-war period. Most of the pre-war ensemble did not survive the Holocaust, so when Ida Kamińska returned from evacuation, she attempted to assemble a new troupe from 1945 to 1947, but this attempt was unsuccessful. The last effort to revive the Jewish theater in Lviv was closely tied to director Osip Druze, whose initiative led to the establishment of the Lviv Jewish Musical-Dramatic Ensemble in late August 1947. Despite its declared

name, the ensemble leaned more towards dramaturgy than variety shows. During this period, several performances of Jewish classics were presented to the Lviv audience, including "Tevye the Dairyman," "Aunt Sosya," "Two Kuni Lemel," "The Witch," "Hershele of Ostropol," and others. Despite the success of these performances, increasing pressure from supporters of the fight against "rootless cosmopolitanism" imposed clear boundaries on Jewish art, resulting in the cessation of the Lviv Jewish Musical-Dramatic Ensemble's activities in 1949.

Key words: Lviv, Poles, Jews, theater, repertoire, performance, play, playwright